

Pædagogik & demokrati

Redaktionelt forord

Redaktionelt forord

I pædagogiske sammenhænge antager demokrati og demokratiske processer mange forskellige former. Demokratiske processer kan vise sig på stuen i en børnehave og til beboermøder på socialpædagogiske bosteder. De kan guide og strukturere måder, vi organiserer børne- og ungefællesskaber, samt hvordan vi tænker inddragelsesprocesser i pædagogisk forskning. Det sker f.eks. når forskere arbejder med at inddrage praksis, og når fokus er på at forske *med*, frem for *på* og *for* børn, unge og andre borgergrupper. I forskning bliver der sammen med deltagere eksperimenteret med workshops, walk-and-talks, æstetiske processer, foto-eliciterede interviews, fokusgruppeinterviews og mange andre former. Alt sammen i en stræben efter at give stemme til de deltagende og åbne døre til forskellige udtryksformer. Dette rejser samtidig nye former for dilemmaer i forskning og i praksis.

Demokrati er langt fra noget nyt i pædagogikken og i samfundet. Efter 2. verdenskrig oprettedes FN i håbet om, at man kunne organisere verden anderledes og sikre fred. Med FN fulgte Verdenserklæringen om Menneskerettigheder. Ungdomskommisionen og senere Børnekonventionen og Handicapkonventionen kom til, og i dag kan det synes selvfølgelig at børn, unge, borgere og pårørende skal have mulighed for at ytre sig og få indflydelse på eget liv. I Dagtilbudsloven fremgår det, at dagtilbud, klubber og socialpædagogiske fritidstilbud skal give børn og unge forståelse for demokrati og i Folkeskolens formål hedder det, at skolens virke skal "være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati." Om end ordet demokrati ikke direkte nævnes i Serviceloven, kan lovens principper, såsom borgerinddragelse og selvbestemmelse forbindes med demokratiske principper.

Når det kommer til demokrati i pædagogisk praksis i vores samtid, er inddragelse og deltagelsesformer centrale begreber, der på forskellig vis omfatter og manifesterer værdier og normative forestillinger om selv- og medbestemmelse samt dilemmaer om myndighed og magt. Pædagoger, interessenter og organisationer arbejder med at rammesætte demokratiske processer i den pædagogiske hverdag – det ser vi når de organiserer børnemøder, børneparlamentar, ungeråd, elevråd, pårørenderåd, brugerråd, forældreråd, m.m. På socialpsykiatriske bosteder og botilbud står medbestemmelse og demokrati som bærende elementer i pædagogikken og viser sig f.eks. i form af beboermøder, hvilket igen hviler på forestillinger om, at demokrati er noget, vi skaber

Hvem er demokratiet egentlig for – og hvem kommer (mest) til orde?

og danner i fællesskaber. Men samtidig peger disse rammesætninger og formater også ind i forskellige dilemmaer: Hvem er demokratiet egentlig for – og hvem kommer (mest) til orde? Hvem rammesætter de demokratiske rum, og må man undsige sig deltagelse? Må man egentlig melde sig ud af den demokratiske samtale?

Demokrati har grundlæggende betydning for vores måde at være mennesker på, hvordan vi indgår i interaktion med hinanden, hvordan vi aftaler, går på kompromis og lytter til hinanden. I pædagogiske institutioner eksempelvis daginstitutioner, skoler, uddannelsesinstitutioner, opholdssteder, døgninstitutioner, væresteder m.m., har sådanne samværsformer betydning. For hvordan tages beslutninger? Hvem afgør, hvad der er vigtigt at fokusere på? Hvem må ytre sig? Hvem har mulighed for at sige sin mening? Og er det altid flertallet, der har ret?

I dette temanummer om Pædagogik & Demokrati har vi 6 artikler indenfor tema. Maja Müller, Sarah Westh, Mette Rømer diskuterer i temanummerets første artikel: *Demokratiske processer og relationer i socialt arbejde med unge* hvordan demokratiske processer kan praktiseres i socialt arbejde med unge i udsatte positioner. Med afsæt i kvalitative data fra et kombineret forsorgshjem og botilbud, belyses de dilemmaer, der opstår, når idealer om deltagelse møder unges komplekse livsvilkår. Artiklen viser, hvordan relationsarbejde, tilgængelighed og individuel tilpasning bliver afgørende for, at unge oplever reel inddragelse og demokratisk deltagelse. Forfatterne udfordrer gængse forståelser af demokrati og peger på betydningen af at tænke deltagelse også uden for de formelle rammer. Artiklen konkluderer at en høj demokratisk kvalitet i institutionelle kontekster forudsætter en differentieret og udviklingsorienteret tilgang, hvor både strukturelle

rammer, personalets kompetencer og beboernes ressourcer tænkes sammen. Forfatterne argumenterer således for, at det er i spændingsfeltet mellem formelle og uformelle deltagelsesformer, mellem støtte og selvstændiggørelse, at reel inklusion og indflydelse kan finde sted.

I artiklen *Den rette vilje? – beboermøder & demokrati i bofællesskaber for ensomme ældre* undersøger Hanne Meyer-Johansen og Anne Mia Steno de muligheder for demokratisk deltagelse, som fremkommer på beboermøder for ensomme ældre. Artiklen bygger på etnografisk feltarbejde i et nyetableret bofællesskab for ensomme ældre og viser, hvordan implicitte normer for "rigtig" og "forkert" demokratisk deltagelse på disse møder udmønter sig i favoriseringen af konstruktive og positive deltagelsesformer fremfor eksempelvis tavshed eller vrede. Analyserne udfolder, hvordan dette indebærer en risiko for, at ellers velmenende invitationer til deltagelse i demokratiske rum kan udgrænse de grupper af beboere, som ikke har de nødvendige sociale ressourcer til at deltage på værdsatte måder. Artiklen konkluderer, at ressourcer og ledelsesmæssig opbakning er nødvendige for at pædagogisk understøttelse af beboerdemokrati kan komme til at udfolde sig som reel demokratiske deltagelse.

I temanummerets tredje artikel: *Demokrati for alle – relationelle tilgange til kommunikation og selvbestemmelse som vej til støttet beslutningstagning og medborgerskab for borgere med omfattende udviklingshandicap* fokuserer Gitte Lyng Rasmussen på, hvordan selvbestemmelse og beslutningstagning hos voksne med omfattende udviklingshandicap kan understøttes af professionelle. Med en kropslig-relational kommunikationsforståelse og fokus på selvbestemmelse og medborgerskab argumenteres der for, at støtte må tage afsæt

Må man egentlig melde sig ud af den demokratiske samtale?

i borgerens egne interesser og udtryk. En sådan tilgang kalder på etisk bevidsthed, refleksion og konsekvent opmærksomhed på borgerens ønsker. Artiklen konkluderer, at realiseringen af Handicapkonventionens værdier kræver ændringer i både samfundsmæssig, lovgivningsmæssig og socialpædagogisk tænkning, samt at der er brug for mere forskningsviden på området.

Forfatterne Martin Helt Brunsgaard, Annette Knudsen og Ane Bjerre Odgaard har bidraget med artiklen: *Sværdslag, røverier og ritualer – Om dannelsesmomenter i et fritidspædagogisk liverollespil*. I artiklen viser forfatterne hvordan liverollespil kan ses som en del af en fritidspædagogik tradition for kulturskabende aktiviteter, der udgør omdrejningspunktet for at samle børn og unge i et fællesskab. Artiklen er baseret på etnografisk feltarbejde i et rollespil til børn og unge (10-18 år). Forfattere belyser med afsæt i en dannelseseoretisk optik, hvorledes spillernes deltagelse i rollespillet involverer at kunne stille sig i og udholde risikofyldte spilsituationer. Her viser de spillets potentielle dannelsesmomenter, når spillerne løbende må re-orientere deres deltagelse for at kunne forblive en del af spillefællesskabet, og at de der gør sig erfaringer med hvad det vil sige at være og blive til som individer i fællesskabet.

I artiklen *Demokratiske processer i gruppearbejde* diskuterer Henriette Duchog og Caroline Bach hvordan gruppearbejde på den pædagogiske assistentuddannelse kan fungere som måder at introducere eleverne til demokratiske processer. Artiklen bygger på interviews og observationer og peger på potentialerne for at integrere demokrati i pædagogikken igennem gruppearbejde. Artiklen peger samtidig på, at de demokratiske intentioner i undervisningssammenhæng ofte kan

fremstå implicitte. Artiklen konkluderer at det er vigtigt at de pædagogiske intentioner med gruppearbejdet italesættes eksplicit, hvis erfaringerne skal forankres i de studerendes fremtidige praksis.

Demokratiets idealer: frihed, lighed og voksenhed er titlen på temanummeret sidste artikel, der er skrevet af Maria L.L. Hedegaard. Gennem begrebet childisme problematiserer og udfordrer forfatteren mangel-tænkningen i voksencentrerede og adultistiske normer og antagelser i demokratibegrebet. Forfatteren viser, hvordan demokratibegrebet historisk er formet ud fra voksne idealer, hvilket udelukker børn og 'det barnlige' fra politisk og social indflydelse. Gennem et childistisk perspektiv gentænkes demokratibegrebet i pædagogikken på mere børneinklusive måder, hvor børn anerkendes som vidensgivere og fuldgældige deltagere i demokratiske fællesskaber.

Udenfor tema bringer vi artiklen: *Fællessang på pædagoguddannelsen* af forfatterne Thomas Thorsen, Louise Christine Højlund, Dorte Berg-holt Hviid, Astrid Hestbech og Mikkel Snorre Boysen præsenterer fund fra et projekt, der fokuserede på pædagogstuderendes erfaringer med fællessang på uddannelsen og undersøgte, hvordan fællessangsaktiviteter kan være en meningsfuld del af studerendes hverdag. Analysen illustrerer at sikkerhed og stemmeskam fremstod som barrierer, mens tryghed og kontinuitet skabte mod og lyst til at deltage. Gennem tre prøvehandling, hhv. morgensang, multimodale aktiviteter og fleksible formater, blev der arbejdet med at skabe præstationsfri fællesskaber og flere deltagelsesmuligheder. Forfatterne konkluderer, at fællessang må foregå i trygge miljøer med plads til forskellige måder at deltage på, hvis den skal være fællesskabende på uddannelsen og på sigt give de studerende mod på at arbejde med fællessang i pædagogisk praksis.